

DÜNYADA DA, AHİRETTE DE İYİLİK*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler! Allah'ın selamı rahmeti bereketi üzerinize olsun...

Tefsir sohbetlerinden bir tanesine daha Allah'ın adıyla başlıyoruz. Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 200. ayet-i kerimesine ulaştık. Bu ayet-i kerimeyi ve devamını okuyalım, üzerinde sohbetimizi yapalım! Allah-u Teâlâ Hazretleri, Rabbimiz buyuruyor ki, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ
أَبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا
أَتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ

(البقرة: ٢٠٠)

(Feizâ kadaytüm menâsikeküm fe'zükuru'llâhe keziriküm âbâeküm ev eşedde zikrâ, femine'n-nâsi men yekülü rabbenâ âtinâ fî'd-dünyâ ve mâ lehû fî'l-âhireti min halâk.)
(Bakara, 2/200)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

(البقرة: ٢٠١)

(*Ve minhüm men yekülü rabbenâ âtinâ fî'd-
dünyâ haseneten ve fî'l-âhireti haseneten ve
kînâ azâbe'n-nâr.*) (Bakara, 2/201)

أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا
وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

(البقرة: ٢٠٢)

(*Ülâike lehüm nasîbün mimmâ kesebû,
va'llâhu serîu'l-hisâb.*) (Bakara, 2/202)
Sadaka'llâhu'l-azîm.

Üç ayet-i kerimeyi okumuş olduk. Şimdi bunların üzerinde açıklamaları yapalım, sohbetimizi sürdürelim.

a. Kureyş'in Arafat'a Çıkmaması

Geçen hafta da, ayetlerin konuları hac ile ilgili idi. 199. ayet ve daha öncekiler de öyleydi:

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ
وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

(البقرة: ١٩٩)

(*Sümme efîdù min haysü efâda'n-nâsü ve'stağfiru'llàh, inna'llàhe gafûrun rahîm.*)
(Bakara, 2/199) ayet-i kerimesinde şöyle bir nokta daha var, onu galiba söylemeyi unuttum, arada kaldı. Onu hatırlatayım:

Kureyş cahiliye devrinde, Peygamber SAS Efendimiz'in peygamber olarak görevlendirilmesinden önceki devrede, hac yaparken Arafat'a çıkmazmış. Arafat, Harem mıntıkasının dışı... Müzdelife'ye kadar gelirlermiş, orada dururlarmış. "Biz Harem'in ehliyiz, Allah'ın sevgili kullarıyız." derlermiş. Kendilerini *Humus* diye adlandırıyorlarmış. Noktasız *ha* ile; kahramanlar, bahadırlar mânâsına... Halkla beraber Arafat'a çıkmazlarmış. Orada, ahalinin Arafat'ta vakfeye durup da, geri dönüp Müzdelife'de vakfe yapmasını beklerlermiş.

Bu ayet-i kerimede, onların bu tutumlarının doğru olmadığını, kendilerine istisnâî bir durum icad etmemelerini, öyle bir durum ortaya çıkarmamalarını veyahut eski olan o adeti şimdi devam ettirmemelerini Cenâb-ı Hak öğütlemek için:

(*Sümme efîdù min haysü efâda'n-nâs*) "İnsanlar nereye gitmişse, –Arafat'a gittiler– nereden seller gibi akıp, vazifeleri yapıp geliyorlarsa, siz de onlar gibi, onların arasında bu vazifeyi yapın!" diye o kendilerini özel konumda saymalarının doğru olmadığını, Kureyş'in öyle düşünmesinin doğru olmadığını beyan ediyor. "Siz de insanlar gibi hareket

edin, aynen onlar gibi yapın, onlar gibi Arafat'a çıkın, onlar gibi Müzdelife'ye gelin!" buyuruyor. (Ve'stağfiru'llàh) "Ve daha önceki bu tutumunuzdan dolayı, davranışınızdan dolayı, kendinizi öteki insanlardan üstün görmenezden dolayı, hatanızdan dolayı Allah'tan özür dileyin, tevbe edin, afv u mağfiret isteyin! (Inna'llàhe gafûrun rahîm.) Çünkü, Allah çok çok mağfiret edicidir, çok çok merhamet edicidir; afv u mağfiret eder." buyrulmuş oluyor.

b. Mina'da Zikir

Sonra, az önce okumuş olduğum 200. ayet-i kerimeye geliyor konu. Yine hacla ilgili:

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ
أَبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ
رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ

(البقرة: ٢٠٠)

(Feizâ kadaytüm menâsikeküm fe'zükuru'llàhe kezikriküm âbâeküm ev eşedde zikrâ, femine'n-nâsi men yekülü rabbenâ âtinâ fî'd-dünyâ ve mâ lehû fî'l-âhireti min halâk.) (Bakara, 2/200)

(Feizâkadaytüm menâsikeküm) "Menseklerinizi, nüsüklerinizi kaza ettiğiniz zaman..." Tabii bunların hepsi, Arapça kelimelerin Türkçe cümle kalıbına dökülmüş şekli; açıklamamız lâzım!

Menâsik, *mensek*'in çoğulu, *nüsük* de aynı mânâyâ; haccın fiilleri, yâni hacda yapılan işlemler demek. İsm-i mekân, ism-i zaman, masdar-ı mîmi sîgası. *Mensek*, çoğulu *Menâsik*. Bu masdar-ı mîmi olduğu zaman, ibadet etmek mânâsına geliyor. İsm-i mekân olduğu zaman, o ibadet fiillerinin yapıldığı mekân mânâsına gelir. İsm-i zaman olduğu zaman da, o işlerin yapıldığı zaman mânâsına gelir. Bu sîganın özelliği bu. Ama burada, haccın merasimleri demek, haccın işlemleri demek; haccı hac olarak tamamlayan haccın bölümleri demek...

Kaza etmek de, yerine getirmek, îfâ etmek mânâsına. “Haccın işlemlerini ifâ ettiğiniz zaman, (*fe'zküru'llâhe keziriküm âbâ- eküm ev eşedde zikrâ*) Allah'ı zikrediniz, babalarınızı zikrettiğiniz gibi, hatta daha şiddetli bir şekilde zikrediniz!” buyuruyor.

Şimdi *menâsik*, haccın fiilleri nelerdir?.. Tabii en önemli *mensek*, *nüsük*; Arafat'a çıkmak, Arafat'ta vakfe... O olmayınca hac olmuyor. Onu yaptılar, Müzdelife'ye seller gibi aktılar. Mina'ya yerleştiler, şeytanları taşladılar ve bu arada fırsat bulanlar –herhalde o zaman olabiliyordu– fırsat bulanlar gitti, ifada tavafı diye adlandırdığımız farz tavafı da yaptı. Böylece kurban kesme, tavaf, şeytan taşlama, Arafat'ta daha önce vakfe yapmak gibi vazifeler tamamlandı. Şimdi Mina'da artık oturdular. (*Feizâ kadaytüm menâsikeküm*) “İşte bu hac fiillerini, işlemlerini ifâ ettiğiniz zaman, (*fe'zküru'llâh*) Allah'ı zikrediniz!”

Yâni, Mina'nın günlerinin, gecelerinin zikirle geçirilmesinin işareti, emri olmuş oluyor.

Nasıl zikrediniz?.. (Kezikriküm âbâeküm)
“Sizin babalarınızı zikretmeniz gibi; (ev eşedde zikrâ) yahut daha şiddetli bir zikirle Allah'ı zikrediniz!”

Bundan murad nedir?.. Müfessirlerin, tefsir ilmiyle uğraşan alimlerin bir kısmı demişler ki, meselâ Atâ' Rh.A bunlardan birisi:

هُوَ كَقَوْلِ الصَّبِيِّ أَبَهُ أُمَّهُ

(Hüve kekavlü's-sabiyyi: Ebeh, ümmeh!)
“Annesine babasına çocuğun: ‘Anneciğim, babacığım!.. Anneciğim, babacığım!’ demesi gibi. Bir onu bilir, annesini babasını bilir çocuk, hep onları yâd eder.” Yâni, çocuk nasıl annesine babasına düşkünse, nasıl hep onu anıyorsa... Hatta biraz annesi uzaklaştı mı, çocuk başlıyor ağlamaya...

“—Yavrum otur işte, bir şey yok, karnın tok, her türlü şey tamam, niye ağlıyorsun?”

Annesini istiyor. “İşte böyle, bunun gibi, siz de Cenâb-ı Hakk'ı böyle istekle, arzu ile, aşk ile, hiç ayrılık olmasın gibi duyguyla zikredin!” demektir. Bunun mânâsı budur.” diye bu mânâyâ olduğunu rivayet ediyorlar.

İbn-i Abbas RA'dan —hem kendisinden, yâni Abdullah'tan, hem de babası, Peygamber Efendimiz'in amcası olan Abbas'tan Allah razı olsun; bütün ahabından razı olsun, şefaathlerine erdirsin— bu mânâda zikredilmiş.

Ama bir diğer anlatım, anlama, tefsir daha var, o da yine İbn-i Abbas RA'dan rivayet edilmiş. İbn-i Abbas RA diyor ki:

“Cahiliye devrinde, yâni İslâm'dan önce, cahiliye devrinin Arapları hac vazifesini yaptığı zaman...” Pekiyi cahiliye devrinin Arapları niye haccediyor? Çünkü hac İbrahim AS'dan beri, İsmail AS'dan beri yapıla gelen bir şey... Bunlar eksikleriyle, kusurlarıyla yapa yapa biraz bozmuşlar ama yine de yapıyorlar. Yâni kökeni, işin aslı yine İbrâhim AS'a, İsmâil AS'a dayanıyor. Hatta ondan önce, ondan sonraki peygamberlerin de bu mübarek yerleri gelip ziyaret ettiklerini anlatmıştık ilgili ayet-i kerimelerde.

O cahiliye devrinde Peygamber Efendimiz'in irşadı olmadığı için, eski peygamberlerin anlattıkları da unutulduğu için, cahiliye Arapları böyle Mina'da, Müzdelife'de toplanırlarmış. Bu haccın Arafat'tan sonraki kısmında ecdadına, atalarına dair öğünçlerini dile getirirlermiş:

“—Benim babam şöyle yemekler pişirir, yoksullara şöyle dağıtırdı. Şöyle hayır yapardı, böyle hayır yapardı; diyetleri öderdi, köleleri kurtarırdı. Şu kadar mal falanca yere gönderir, şu kadar hayır filanca yere gönderirdi.” diye, böyle kendi dedelerinin öğünülecek fiillerini sayıp döküp onları yâd ederlermiş.

O zaman buradaki ayet-i kerimelerden mânâ, “Öyle değil de, yâni onu yapmayın da, onun yerine Allah'ı zikredin!” mânâsı olmuş oluyor.

İster birinci olsun, yâni “Çocuğun anne babasını istemesi gibi, hatta daha fazla, siz Allah-u Teâlâ Hazretleri’ni zikredin!” ya da, “Babalarının öğünçlerini dile getirip de öğündüklerinden daha fazla, Cenâb-ı Hakk’ı zikreleyin! O yanlış işleri, boş öğünmeleri bırakın da, güzel olan, ibadet olan Cenâb-ı Hakk’ın zikriyle meşgul olun!” buyruluyor.

Şimdi, daha önceki ayet-i kerimelerden, şimdiki ayet-i kerimeden ve bundan sonraki ayet-i kerimelerden görülecek ki, hac ibadeti ihrama girildiği zamandan itibaren, hep zikirle dopdolu olan bir ibadettir. Telbiye zikirdir, yâni “*Lebbeyk allâhümme lebbeyk...*” diye ihramı giyip, dualar ederek Kâbe’ye doğru seyahat, *Lebbeyk* çekmek zikirdir. Arafat’ta yapılan faaliyetlerin kısm-ı a’zamı –namaz önceden kılınıyor, geniş bir zaman kalıyor– zikirdir.

Müzdelife de zikirdir. Geçen hafta okuduğumuz ayet-i kerimelerde geçti, şimdi de, “Bu vazifeler bittikten sonra, yine Allah-u Teâlâ Hazretleri’ni zikredin!” deniliyor. Çünkü, zikrullah çok sevaplı bir ibadettir. Zikrullah hocaların uydurması, mürşidlerin kendilerinin zihinlerinden buldukları bir şey değildir; Kur’an’ın emridir, görüyorsunuz. Hac ibadeti zikirle dopdoludur, namaz da zikirle dopdoludur. Onun için, zikrin kıymetini herkes bu ayet-i kerimeleri görünce iyice anlasın!..

“Şimdi, babalarınızı zikreder gibi, yâni eskiden babalarınızı zikrediyordunuz, şimdi bırakın öyle boş öğünçleri, Allah’ı zikredin!”;

ya da, “Çocuğun babasını aşk ile, şevk ile, sevgi ile anlattığı gibi, bu sefer Cenâb-ı Hakk’ın nimetlerini yâd edin! Kudretini, sanatını, hikmetini dile getirin! Sohbetiniz hep ma’rifetullah çevresinde olsun!” gibi bir mânâ.

(*Ev eşedde zikrâ*) “Ya babalarınızı andığınız gibi, yahut daha çok şiddetli bir zikirle zikrediniz!” Buradaki ev, tereddüt için değildir, şek için, şüphe için değildir; hatta daha fazlası mânâsınadır. Onu da müfessirler beyan ediyorlar. Onun için, “Babalarınızı zikreder gibi, hatta daha fazla zikrediniz!” diye açıklamayı öyle yapabiliriz.

c. Allah’tan Yalnız Dünyalık İstemek

Ondan sonra, cahiliye devrindeki insanların hac esnasındaki bir davranışları daha ortaya konuluyor, onların doğru olmadığı anlatılıyor:

فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ

(البقرة: ٢٠٠)

(*Ve mine’n-nâs*) “İnsanlardan bir kısmı vardır ki, (*men yekülü*) onlar derler: (*Rabbenâ âtinâ fî’l-dünyâ*) ‘Yâ Rabbi, bize dünyada dünyalık ver!’ derler. (*Ve mâ lehü fî’l-âhireti min halâk*) Böyle dua eden için ahiretten hiç bir hisse, nasib, haz yoktur.” (Bakara, 2/200) Yâni istemiyor, istemediği için verilmez.

Yahut da, “Duasının içine ahireti katmıyor, sadece dünyalık istiyor.” mânâsına.

Ne derlermiş eskiden? Derlermiş ki:¹

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ عَامَ غَيْثٍ وَعَامَ خِصْبٍ

وَعَامَ وِلَادٍ حَسَنٍ

(*Allàhümme’c’alhu âme gaysin*) “Yâ Rabbi, bu yılı yağışlı bir yıl eyle!”

Arafat’talar, Müzdelife’deler, Mina’dalar, akılları dünya ile dolu... Diyorlar ki: “Aman iyi yağmur yağsın.” Çünkü Arabistan’da sıcaklar çok oluyor, yağmur yağdı mı yeşillik oluyor, güzel oluyor, otlar büyüyor.

(*Ve àme hısbin*) “Otlar çok bitsin, diz boyu olsun, hayvanlar otlasın, semirsin, şişmanlasın, sütler bollansın!” filan. Tabii, sonuç itibariyle maddiyata bakıyor iş.

(*Ve àme vilâdin hasenin*) “Doğum çok olsun!” Yâni, “Hayvanların doğumu çok olsun, koyunlar kuzulasın, develer yavrulasın, sürüler çoğalsın!” veyahut, “Allah hayırlı evlatlar versin, çoluk çocuğumuz çoğalsın!..” Çünkü cahiliye devri insanları bir de çoluk çocuğunun çokluğuyla, kavim ve kabilesinin kalabalıklığıyla da memnun olurlardı, öğünürlerdi ve kuvvet bulurlardı.

¹ İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.II, s.45, no:1910; Abdullah ibn-i Abbas RA’dan.

Yâni, ne kadar çok erkek çocuğu varsa, ne kadar çok akrabası varsa, o kadar herkes ayağını denk alırdı onunla konuşurken. Onlar da onun için isterlerdi.

Hep böyle şeyler isterlermiş. Onlar dünyalık şeyler. Yâni otlar sararır, hayvanlar ölür, çoluk çocuk dağılır gider, dünyada kalır her şey.

(*Femâ lehû fi'l-âhireti min halâk*) Halâk, hı harfiyle; nasib mânâsına, hisse mânâsına, kısmet mânâsına, pay mânâsına. Yâni, “Ahiretten bir payları yok!” Dualarında da bir şey istemiyorlar, ahiretten bir istekleri yok! Dualarının bir bölümü ahirete ait değil. Onun için, vermez Allah. Dünya ehli çünkü... Onun için, bu dünya ehli olan insanların ahirette de ellerine bir şey geçmez.

d. Allah'ın Sevdiği Dua

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

(البقرة: ٢٠١)

(*Ve minhüm men yekülü rabbenâ âtinâ fî'd-dünyâ haseneten ve fî'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr.*) (Bakara, 2/201)

(*Ve minhüm*) “Ama buna mukabil, insanların da bir kısmı vardır ki, (*men*) onlar ne derler? (*Yekülü rabbenâ âtinâ fî'd-dünyâ haseneten ve fî'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr.*)

‘Yâ Rabbi, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından, cehennem ateşi azabından koru yâ Rabbi!’ diye dua ederler.”

Yâni hem dünyayı istiyor, dünyada iyilik istiyor, hem ahirette iyilik istiyor; hem de cehennem ateşine, azabına düşüp de azab görmek istemiyor, ondan korunmayı istiyor Cenâb-ı Hak’tan. Ahirete ait de endişeleri var. Bu makbul, bu güzel! Allah’ın sevdiği dua ediş şekli bu...

Şimdi burada, bu makbul mübarek insanların, yâni bu sevdiği şekilde dua eden iyi insanların, dünyadan istedikleri hasene nedir, ahiretten istedikleri hasene nedir?.. *Hasen* kelime olarak, iyi demek; *hasene* de iyilik demek. “Yâ Rabbi, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Ve bizi cehennem ateşinin azabından koru!” ne demektir?..

Diyor ki müfessirler: Bu çok derli toplu bir dua, şumüllü; yâni kelimenin altında yatan mânâlar çok zengin, çok çeşitli... Dünyaya ait hayırlar çok, hepsini birden ihtiva ediyor. Nelerdir?.. Meselâ, iyiliklerin kendilerine gelmesi, kötülüklerin def olması... Hasene istendiği zaman, kötülük gelmesin demek.

Meselâ, dünyevî isteklerden afiyet: İnsan önce hasta olmamayı, ağrısı sızısı olmamasını ister tabii. Sonra *dâru rahbeh* diyor veya *dârun rahbetün*; geniş bir ev ister. Daracık olursa, girdiği zaman rahat edemez, geniş bir yer ister. İşte şöyle bir konağı olsa, odaları çok olsa filan diye.

Veyahut zevce-i hasene ister. Geçimli, güzel, kendisiyle mutlu olacağı, güzel bir eşi olsun ister. Geniş rızık ister, faydalı ilim ister. Ahirete yarayacak amel-i sâlih ister, güzel bir binek ister... Bunlar her devirde, her ülkede, her insan için geçerli olan şeyler. Bunların hepsini ihtiva ediyor hasene sözü.

Ne ister bir de: (*Senâün cemîl*) Yâni, güzel bir yâd ile anılmayı ister insan. Arkasından dedikodu yapılmasını, kötülenmesini, çekiştirilmesini istemez. Herkesin kendisini güzel sözlerle anmasını ister. Nâmının, yâdının güzel olmasını ister. İşte bunların hepsini sağlıyor; “Yâ Rabbi, bize dünyada iyilik ver!” dediği zaman, bu kelimenin içine bunların hepsi giriyor.

Ama özel olarak da, tek kelimeyle mânâlar verenler de olmuş. Meselâ, demişler ki: “Dünyada iyilik ilimdir.” Evet hakîkten ilimdir, ibadettir. Hakîkten ilim çok kıymetli. Hem dünyadaki gelişmeler için ilim lâzım, ahiretin derecesini kazanmak da gerekli. İbadetleri kusursuz, en güzel şekilde yapmak için ilim lâzım! Ahiretteki iyilik de cennettir.

Bazıları da, “Dünyada iyilik, helâl rızıktır. Ahirette de mağfirettir.” demiş. Allah mağfiret etti mi, ne mutlu...

Hazreti Ali Efendimiz’in de bir sözü var tek kelimeyle: “Dünyada iyilik sâlih hanımdır, eştir. Ahirette iyilik de cennettir.” demiş. Tabii, Hazreti Ali Efendimiz bu ifadesini neye dayandırıyor?.. Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde buyuruyor ki:²

الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِهَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ

(م.ن.ه.ح.ب.ط.س.ه.ب.ق. عن ابن عمرو)

(*Ed-dünyâ metâun*) “Dünya faydalanılan, bir müddet için istifade edilen bir yerdir ve dünyalıklar da böyle istifade edilen şeylerdir. (*Ve hayru metâihâ*) Dünyanın faydalanılan varlıklarının en hayırlısı da, (*el-mer’etüs-sâlihah*) sâliha bir hatundur, iyi bir zevcedir.” Tabii erkek için iyi bir hanım, hanım için de iyi bir koca demek oluyor.

Bunların hepsini özel olarak açıklasak dahi, kelime genel.

Hepsini birden istemiş oluyor insan. Dünyada iyilikler bunlar.

Ahiretteki iyilikler ise tabii, cennete girmektir. Cennete girmeden önce de, Arasat meydanında çok büyük korkular çekecek insanlar. *El-fezeü’l-ekber* deniliyor, çok büyük korku, çekince, sakınma, titreme olacak. Çünkü,

² Müslim, *Sahîh*, c.II, s.1090, *Rada’* 17/17, no:1467; Neseî, *Sünen*, c.VI, s.69, no:3232; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.596, no:1855; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.168, no:6567; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.IX, s.340, no:4031; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.VIII, s.281, no:8639; Bezzâr, *Müsned*, c.VI, s.415, no:2441; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.IV, s.150, no:4619; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.VII, s.80, no:13246; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.III, s.271, no:5344; *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.II, s.237, no:1265; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.133, no:327, Abdullah ibn-i Amr ibnü’l-As RA’dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.III, s.310; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LXIV, s.368; Câbir ibn-i Abdullah RA’dan.

“Acaba hesabı nasıl gidecek? Acaba cennete girecek mi, yoksa cehenneme düşecek mi?” diye tir tir titreyecek. Sonra bazılarının hesabı kolay görülecek, bazıları hesapta çok sıkıntı çekecekler. Hesabın kolay görülmesi gibi öncelikler.

Arş-ı A'lâ'nın gölgesinde gölgelenmek ne kadar güzel! Ararat meydanında başında gölge olması ne güzel!.. Gölge olmayıp, güneşin altında terlere batması ne kadar zor...

Susadığı zaman, kendisine su sunulması... Meselâ, küçük yaşta çocukları ölenlere, o evlatları ahirette annelerine, babalarına su ikram edecekler. Bunlar da cennetten önceki güzel şeyler.

El-Kâsım Ebû Abdurrahman der ki:³

مَنْ أُعْطِيَ قَلْبًا شَاكِرًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَجَسَدًا
صَابِرًا فَقَدْ أُوتِيَ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَوَقِيَ عَذَابَ النَّارِ

(*Men u'tiye kalben şâkiran*) “Kime şükredici, şükür dolu bir gönül verilmişse, (ve lisânen zâkiran) zikredici bir dil verilmişse, (ve ceseden sâbiran) ve sabırlı bir vücuda sahip kılınmışsa; (*fekad ûtiye fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten*) işte buna dünyada da iyilik verilmiş, ahirette de iyilik verilmiş demektir.

³ İbn-i Ebû Hâtim, *Tefsir*, c.II, s.48, no:1923.

(Ve vukıye min azâbi'n-nâr) Ve cehennem azabından korunmuş demektir.” Yâni, “Bunlar verildiği zaman, bunlara göre hareket ettiği zaman, insan cehennemden korunur.”

e. Peygamber Efendimiz'in Tavsiyesi

Bu çok güzel bir dua... Hem dünyada hem ahirette Allah'tan iyilik istemek dengeli bir şey. Peygamber SAS Efendimiz'den bir hadis-i şerif var. Ahmed İbn-i Hanbel Rh.A'in kitabında, Enes RA'dan rivayet edilmiş. Onu okuyalım teberrüken, bunu güzel anlatacak. Bu duanın Peygamber Efendimiz tarafından tavsiye edildiğini de göreceğiz:⁴

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَادَ رَجُلًا
مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَدْ صَارَ مِثْلَ الْفَرُخِ فَقَالَ لَهُ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ تَدْعُوا اللَّهَ
بِشَيْءٍ أَوْ تَسْأَلُهُ إِيَّاهُ قَالَ نَعَمْ كُنْتُ أَقُولُ
اللَّهُمَّ مَا كُنْتُ مُعَاقِبِنِي بِهِ فِي الْآخِرَةِ
فَعَجِّلْهُ لِي فِي الدُّنْيَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبْحَانَ اللَّهِ لَا تُطِيقُهُ
أَوْ لَا تَسْتَطِيعُهُ فَهَلَّا قُلْتُ رَبَّنَا آتِنَا فِي

الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ قَالَ قَالَ فَدَعَا اللَّهَ فَشَفَاهُ

(حم. عن أنس)

(*Enne rasûla'llâhi salla'llâhu aleyhi ve sellem, àde racülen mine'l-müslimîn*) “Peygamber Efendimiz müslümanlardan bir efendiyi, hastayı ziyarete gitti.” *Âde, iyâdetü'l-marîd*, hasta ziyaret etmek demek. Yâni, kelimenin kendisinde hasta ziyaret etmek mânâsı var.

“Müslümanlardan bir kimseyi ziyaret etti hastalığı için. (*Kad sâra misle'l-ferh*) Ama, kuş yavrusu gibi böyle hastalıktan erimiş, küçülmüş, ufacık kalmış, küçülmüş bir kimseyi ziyaret etti.” Bir deri, bir kemik kaldı demek ki.

⁴ Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2068, no:2688; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.521, no:3487; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.107, no:12068; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.217, no:936; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.253, no:728; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.404, no:3759; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.43, no:29340; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.237, no:10147; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.260, no:10892; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.269, no:542; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.II, s.329; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.411, no:1399; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.II, s.491; Tahavî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.V, s.55, no:1726; Taberânî, *Dua*, c.I, s.560, no:2016; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.347, no:973; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.VII, s.216; Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c.IV, s.1357, no:1103; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.111, no:3199; Süyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XIII, s.226, no:12987.

(*Fekàle lehû rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem*) O hastaya Peygamber Efendimiz dedi ki: (*Hel ted'u'llàhe bi-şey'in ev tes'elühû iyyâhu*) “Sen Allah’a bir dua etmedin mi, bir şey istemedin mi ey mübarek?..”

(*Kàle*) Adam cevap vermiş Peygamber Efendimiz’e: (*Neam*) “Evet istedim, istemez olur muyum? (*Küntü ekülü*) Derdim ki ben duada: (*Allàhümme mâ künte muàkıbî bihi fi'l-ahireti, feaccilhu lâ fi'd-dünyâ*) ‘Yâ Rabbi, beni cezalandıracağıın bir şey varsa, o cezamı dünyada ver; dünyada çekeyim de ahirette çekmeyeyim!’ derdim, böyle dua ederdim.” dedi.

(*Fekàle lehû rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem*) Bunun üzerine Peygamber Efendimiz ona dedi ki: (*Sübhàna'llàh, lâ tutîkuhû*) “Hay Allah, sübhàna'llàh, sen bunu yapamazsın, buna takat getiremezsin! Allah azabı tamamen affetmeye kâdir. ‘Ahirette vereceğini dünyada ver!’ demek yanlış. Allah’ın azabına dünyada da dayanılmaz, ahirette de dayanılmaz!”

(*Fehellâ kulte*) “Şöyle söylemeli değil miydin: (*Rabbenâ âtinâ fî'd-dünyâ haseneten ve fî'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr.*) ‘Yâ Rabbi bana, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Ve bizi cehennem azabından koru!’ demeli değil miydin?” dedi.

Tabii, bu tavsiyeyi o hasta yaptı, uyguladı. Bu duayı etmeye başladı. Rivayet ediliyor ki: (*Fedea'llàhe*) “Öyle dua etti o hasta, (*feşefâhu*) hastaya Allah şifayı verdi.

Bu (*fedea'llàhe*), “O hasta Allah’a bu duayla dua etti.” mânâsına da gelir, “Peygamber Efendimiz, o hasta için Allah’a dua etti.” mânâsına da gelir. Peygamber Efendimiz dua etmiş o anda, o da şifa bulmuştur. Müslim de rivayet etmiş bu hadis-i şerifi.

Demek ki, böylece dua etmek, hem dünyada, hem ahirette iyilik istemek uygun... Çünkü, mü’min hem dünyasını, dünyadaki hayatını kollayacak, hem de ahiretine çok büyük bir şekilde dikkat edecek.

Bir hususu daha bu dua münasebetiyle hatırlatayım: Hacca gitmiş olan kardeşlerimiz hatırlarlar, tavaf ederken bu duayı ediyorlar. Nerede ediyorlar? Rük-n-ü Yemânî’ye geldikleri, orayı selâmladıkları, Hacerü’l-Esved’e doğru yürümeye başladıkları zaman, bu duayı ediyorlar. Neden?.. Çünkü Peygamber SAS Efendimiz orada bu duayı okurdu, Efendimiz’in sünnetine uygun olarak yapıyorlar. Hattâ Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:⁵

مَا مَرَرْتُ عَلَى الرُّكْنِ إِلَّا رَأَيْتُ عَلَيْهِ مَلَكًا

يَقُولُ أَمِينَ فَإِذَا مَرَرْتُمْ عَلَيْهِ فَقُولُوا رَبَّنَا

أَتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

(ابن مردويه عن ابن عباس)

(Mâ merartü ale'r-rükni illâ raeytü aleyhi meleken yekülü âmîn. Feizâ merartüm aleyhi fekülû: Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr.) “Ben ne zaman o rükni, o köşeyi geçsem, orada bir meleğin durduğunu ve âmîn dediğini hep gördüm. Onun için, siz de Kâbe'nin etrafını dönerken, tavafta orayı geçerken, (Rabbenâ, âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr) [Yâ Rabbi, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver; ve bizi cehennem azabından koru!] diye dua edin!” diye tavsiye etti.

Bu da 201. ayet-i kerime olmuş oluyor.

f. Çalışana Karşılığı Var

أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا

وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

(البقرة: ٢٠٢)

(Ülâike lehüm nasîbün mimmâ kesebû, va'llâhu serîu'l-hisâb.) (Bakara, 2/202)

⁵ İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.82, no:29635; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l- Evliyâ*, c.V, s.82; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XII, s.226, no:6677; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XII, s.398, no:34754; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.235, no:14190.

(*Ülâike*) “Onlar” mânâsına geliyor. “Onlar, (*lehüm nâsîbün*) işte onların nasibi vardır, (*mimmâ kesebû*) iktisab ettiklerinden, kazandıklarından bir nasibleri vardır.”

Şimdi bu onlar’dan maksat, bazı müfessirlere göre hem sadece dünyayı isteyenler, hem de dünya ve ahireti beraber isteyenlerin hepsine giden bir söz, çünkü umûmî bir hüküm. “Kim neyi kesbederse, neyi isterse, neyi kazanmak isterse, neye çalışırsa...” Yâni, dünyaya çalışana Allah dünyalığı verir; dünya ve ahireti beraber isteyenlere de dünya ve ahiretin hayırlarını verir. Her ikisine de çalıştıklarının karşılığı vardır.

Kesbetmek, bir şeyi kazanmak demek. Yâni, çalışıp da elde etmek, iktisab etmek mânâsına geliyor. Yâni, kim neye çalışırsa, o iktisab ettiği şeyden dolayı Allah onun istediğini verir, oradan bir nasibi olur. Demek ki, dünyayı isteyenlere Allah dünyayı verecek mânâsına da geliyor.

Ya da *ülâike*’den maksat sadece güzel dua eden, hem dünya hem ahireti beraberce isteyen ise; onlara böyle yaptıklarından dolayı nasib vardır. (*Va’llâhu serîû’l-hisâb*) “Allah çok süratle hesap görücüdür, hesabı çok süratle olandır.”

Şimdi tabii, kazandıkları şeyden nasibi vardır denilince, halbuki sadece dünya için isteyenlerin, 200. ayet-i kerimenin sonunda, (*Ve mâ lehû fi’l-âhireti min halâk*) diye, Ahiretten bir hazları, nasibleri olmadığı

bildirilmişti. Buradan sadece güzel dua edenlerin, böyle davranışlarından dolayı güzel mükâfatlara ereceği anlatılmış oluyor diye de düşünebiliriz.

“Böyle güzel dua eden, hem dünya hem ahireti beraberce düşünüp de, ahiretin de kurtulmasını isteyene, bu davranışından dolayı nasibi vardır. Çünkü, Allah duaları kabul edicidir, süratle hesabı görücüdür, kullara dilediklerini verir.” mânâsına geliyor.

Bu arada, bu 201. ayet-i kerimeyle ilgili bir rivayeti buradan nakledelim, Saîd ibn-i Cübeyr (Rh.A)’ten:⁶

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ إِنِّي أَجْرْتُ
نَفْسِي مِنْ قَوْمٍ عَلَى أَنْ يَحْمِلُونِي وَوَضَعْتُ
لَهُمْ مِنْ أُجْرَتِي عَلَى أَنْ يَدْعُونِي أَحَجَّ
مَعَهُمْ أَفِيْجُزِي ذَلِكَ فَقَالَ أَنْتَ مِنَ الَّذِينَ
قَالَ اللَّهُ أَوْلَعَكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا
وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

(ك. خز. عن سعيد بن جبیر)

⁶ Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.305, no:3099; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.IV, s.351, no:3053; Ahmed ibn-i Hanbel, *İlel*, c.III, s.168, no:4751; İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.II, s.49, no:1924; Saîd ibn-i Cübeyr Rh.A’ten.

(*Câe racülün ile'bnî abbâs*) “Adamlardan birisi, bir insan, bir kişi Abdullah ibn-i Abbas’a geldi.” *Radıya’llàhu anhümâ...* O alim bir zât, fakih bir zât, müfessir, tefsiri çok iyi bilen bir kimse. (*Fekàle*) Soru sormuş, demiş ki:

(*Innî ecertü nefsî min kavmin alâ en yahmilûnî*) “Ben bir kavimle, bir takım insanlarla beni taşımaları için anlaşma yaptım. (*Ve vada'tü lehüm min ücretî*) Ücretimden de tenzilât yaptım onlara; (*alâ en yed'unî ehucce meahüm*) buna mukabil, ben de onlarla beraber müsaade etsinler de hac edeyim diye, ücretten tenzilât yaptım, az versinler diye.

“Bu olur mu?” diye sordu İbn-i Abbas’a. O zaman, Abdullah ibn-i Abbas bu ayet-i kerimeyi okumuş: (*Ülâike nasîbün mimmâ kesebû...*) “Sen bu ayette anlatılan durumdasın; yâni hem maddî ücret almış olursun, hem de mânevî yönden sevabını almış olursun. Bu ayet-i kerimenin hükmü altına giriyorsun.” diye bildirmiş.

g. Sayılı Günlerde Allah’ı Zikredin!

Bundan sonraki ayet-i kerimeyi de okuyuverelim, 203. ayet-i kerime, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

وَإِذْ كُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ

فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ

عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلِمُوا

أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

(البقرة: ٢٠٣)

(*Ve'zküru'llàhe fî eyyâmin ma'dûdât, femen teaccele fî yevmeyni felâ isme aleyhi, ve men teahhara felâ isme aleyhi li-meni'ttekà, ve'tteku'llàhe va'lemû enneküm ileyhi tuhşerûn*) (Bakara, 2/203)

Bu ayet-i kerime de, demin okuduklarım gibi zikretmeyi emrediyor: (*Ve'zküru'llàhe fî eyyâmin ma'dûdât*) “Sayılı günlerde Allah’ı zikrediniz!” Bu *eyyâmin ma'dûdat*, aded kelimesinden ism-i mef’ul, *ma'dûd*; *yevmin ma'dûd*, *eyyâmin ma'dûdât*, sayılı günler. Bunlar hangileridir?

Kurban Bayramı’nın birinci gününe Araplar *yevmü’n-nahr* derler, yâni kurban kesme günü. Ondan sonraki günlere *eyyâm-ı teşrîk* derler. Teşrîk, –*kef*’le değil *kaf* harfiyle—yüksek sesle *Allàhu ekber* demektir, yâni sesini yükseltmek demektir. İşte bu Kurban Bayramı’nın ilk kurban kesme gününden sonraki günlere *eyyâm-ı teşrîk* derler. Yâni, yüksek sesle *Allàhu ekber* deme günleri.

Bunlar üç gündür. Bayramın birinci günü *yevmü’n-nahr* diye geçiyor. Ondan sonra üç gün daha... Kurban Bayramı dört gün diyoruz ya, dördüncü gün ikindiye kadar üç güne *eyyâm-ı ma'dûdât* denir. Bu üç gün daha ziyade hacıların tavaf da yapıp, ondan sonra Mina’da zikrettikleri zamanlar olmuş oluyor.

Bir önceki, daha önceki ayet-i kerimelerde geçtiği gibi.

(*Ve'z'kürü'llàhe fî eyyâmîni ma'dûdât*) “Bu eyyâm-ı teşrikta, yâni Kurban Bayramı'nın ikinci, üçüncü, dördüncü günlerinde Allah'ı zikrediniz.”

Buradaki zikirten maksat, bazı alimlere göre Kurban Bayramı'nda namazların farzları biter bitmez, “*Allâhümme ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebârekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm*” demeden tekbir getiriliyor:

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

اللَّهُ أَكْبَرُ وَبِاللَّهِ الْحَمْدُ

(*Allâhu ekber, allâhu ekber... Lâ ilâhe illa'llâhu va'llâhu ekber... Allâhu ekber, ve li'llâhi'l-hamd.*) deniliyor.

Bu işte onu emrediyor. Yâni bu tekbir getirmek, Arafe Günü sabah namazından sonra başlar. Yâni daha Arafat'a çıkmadan, Mina'daki sabah namazını kılınca oradan başlar, Arafat'ta devam eder, Müzdelife'de sabah namazında devam eder. Ondandan sonra Mina'daki günlerde: “*Allâhu ekber, allâhu ekber...*” diye tekbir getirilir. O günler kastediliyor diye bildiriliyor.

Tabii birinci güne, *yevmü'n-nahr* deniliyor. Yâni, kurban kesme günü deniliyor ama, Kurban bayramının öteki, *eyyâm-ı teşrik* denilen günlerinde de kurban kesilebilir. Yâni, onlar da kesilebilecek gündendir.

h. Bayram Günleri Oruç Tutmayın!

Peygamber SAS Efendimiz, bu günlerde yenilip içilmesini, çünkü bu günlerin müslümanların bayramı olduğunu beyan etmiş. Buyurmuş ki:⁷

يَوْمُ عَرَفَةَ وَيَوْمُ النَّحْرِ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا
أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَهِيَ أَيَّامُ أَكْلِ وَشُرْبِ

(د . ت . ن . حم . حب . طس . ش . ق . عن عقبه بن عامر)

(*Yevmü arafete, ve yevmü'n-nahri, ve eyyâmü't-teşrîkı ıydünâ*) “Bu günler, yâni Arafe günü, kurban kesme birinci günü, eyyâm-ı teşrik günleri bizim, (*ehle'l-islâm*) müslümanların bayramıdır. (*Ve eyyâmü eklin ve şürbin*) Yiyip içme günleridir bu günler.” Artık haccı yaptılar, Allah’a güzel ibadetler ettiler. Yeme içme günleridir.

Hattâ bunu, “Bugünler yeme içme günleridir, oruç tutmayın!” diye münâdiler çıkartıp ilân ettirmiş Peygamber Efendimiz:⁸

⁷ Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.735, no:2419; Tirmizî, *Sünen*, c.III, s.143, no:773; Neseî, *Sünen*, c.V, s.252, no:3004; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.152, no:17417; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VIII, s.368, no:3603; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.291, no:3185; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.37, no:1764; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.III, s.196, no:13386; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.298, no:8245; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.420, no:3995; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.III, s.285; Tahavî, *Şerhü'l-Maânî*, c.II, s.71, no:3016; Rûyânî, *Müsned*, c.I, s.236, no:200; Ukbe ibn-i Âmir RA'dan.

Câmiu'l-Ehâdîs, c.XXIV, s.303, no:27206.

لَا تَصُومُوا هَذِهِ الْأَيَّامَ فَإِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلِ وَشُرْبٍ وَذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

(ابن جرير عن أبي هريرة)

(*Lâ tesùmû hâzihi'l-eyyâm*) “Bu günler oruç tutmayın, bu bayram günlerinde oruç tutmayın! (*Feinnehâ eyyâmü eklin, ve şürbin, ve zikru'llâhi azze celle*) Bu günler yeme, içme ve Allah’ı zikretme günleridir.” buyurmuş. Senenin içinde oruç tutulmayan günlerden dördü bunlardır, biliyorsunuz.

İşte böyle Mina’da yeyip içip, Cenâb-ı Hakk’a hamd ü şükürler, umûmî olarak çeşitli zikirlerle, zikrin her türlüyle meşgul olmak da kastedilmiş olabilir. Hususî olarak, namazların arkasından teşrik tekbirleri denilen, bu günlere ait tekbirleri getirmek mânâsına da alınmış. Bayramın dördüncü günü ikindiden sonra artık tekbirler kesiliyor, akşamleyin denilmiyor.

(*Femen teaccele fî yevmeyni felâ isme aleyhi*) Birinci güne ayrı isim verilmediği için, *yevmü'n-nahr* diye, ikinci ve üçüncü günler iki gün diye geçiyor. “Mina’da bu zikir günlerinde

⁸ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.513, no:10674; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.II, s.187, no:33; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.167, no:2883; Tahavî, *Şerhü'l- Maânî*, c.II, s.244, no:3799; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XIV, s.277, no:7572; Dâra Kutnî, *İlel*, c.IX, s.175, no:1699; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXVII, s.347; Ebû Hüreyre RA’dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VIII, s.1020, no:24438; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XVI, s.205, no:16601.

iki gün durup da, ondan sonra acele eden; acele davranıp, kalkıp, artık yerine yurduna, kasabasına, kabilesine, beldesine gitmeye kalkışan insana hiçbir günah yoktur. Onun üzerine bir günah yazılmaz.” Çünkü vazifeler bitmiştir, Cenâb-ı Hak hoşnut olmuştur. Bu ibadeti böyle yapmalarıyla, buraya kadar yapmalarıyla tamamlamış oluyorlar, eksiklik kalmamış oluyor. Onların bir günahları yoktur, gidebilirler.

(Ve men teahhara felâ isme aleyhi li-meni'ttekà) “Amma Allah’tan korkanlar için, böyle geriye kalıp da üçüncü günü de tamamlamak, eyyâm-ı teşrîkîn üçüncü günü de –bayramın dördüncü günü oluyor– Mina’da kalmak, yine şeytan taşlamak, şeytanı taşlarken yapılan dualar ve namazların arkasından yapılan tekbirler, böyle devam ederse, bir gün daha olursa; bu müttakîler için daha uygundur.”

Yâni mümkünse, şartları elveriyorsa böyle yapmak daha iyi olur. Çünkü üç günlük sevap, iki günlük sevaptan elbette daha fazladır. Hem de orada biraz daha sabretmek, müttakî kulların şîârı olmuş oluyor.

i. Ahiret Haktır

(Ve'tteku'llàh) “Allah’tan korkun, sakının!
(Va'lemû enneküm ileyhi tuhşerûn) Biliniz ki ey insanlar, hiç şüphe yok ki sizler ona yöneltilip, sevk edilip, götürülüp, onun huzurunda toplanacak, haşrolacaksınız.”

Haşrolma günü, haşır olma yerine ne diyoruz? *Yevm-i mahşer* diyoruz, mahşer günü diyoruz. Cümle evvelîn ve âhirîn, bütün insanlar, bütün sorumlular, mahşer günü Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin huzuruna gidecekler.

Tabii mahşer gününün en mühim özelliği mahkeme-i kübrâsıdır, insanların amellerinin tartılmasıdır. Sevaplarının, günahlarının alınması-verilmesidir, cezâlarının verilmesidir. İyilerin cennete sevki, kötülerin de cehenneme atılmasıdır. İnsanın bunu hiç hatırından çıkarmaması lâzım! Ahirete iman İslâm'ın en önemli, en belirgin, bâriz, şeffaf, apaçık iman esasıdır.

Bazı kimseler ahirete inanmaz. Bazıları da diyor ki:

“—Cennet de, cehennem de bu dünyada...”

Öyle şey olmaz! Bir ahiret hayatı var ahirette. “Cennet de, cehennem de bu dünyadadır.” demenin hiç bir aslı, esası yok...

Şöyle bir yorum ile olursa olur: “Cennet de, cehennem de bu dünyada kazanılıyor. Güzel işler yaparsan, cenneti kazanırsın bu dünyada. Güzel işler yapmazsan, ahiretteki pişmanlık fayda vermez. Günahlarla ömür geçirirsen, ahirette cennete gidemezsin!” mânâsını söylüyorsa, eh yâni, onu da açıkça söylesin o zaman, şeffaf olsun:

“—Cennet ve cehennem haktır, vardır; ahiret vardır, haktır. (*Âmentü bi'l-âhireh*) Ahirete inandım!” desin de, ondan sonra, “Ahireti kazanmak dünyadadır.” desin. Yoksa öyle

lastikli konuşup da, “Ahiret yoktur, öldükten sonra dirilmek yoktur, cennet yoktur, cehennem yoktur.” gibi bir kanaate geçerse, düşerse bu işin, bu lâfın ötesi; o zaman adam kâfir olur.

Ahiret var çünkü... Ahirete iman İslâm'ın, Kur'an'ın, Peygamber Efendimiz'in üzerinde durduğu en önemli iman esasıdır. Haktır, gerçektir, ahiret olacak, mahşer olacak, mahkeme-i kübrâ olacak... Ameller tartılacak... Sırat haktır; cennet, cehennem haktır. İyiler cennete gidecek, kötüler cehenneme gidecek.

(*Va'lemû*) “Biliniz ey insanlar, (*enneküm*) hiç şüphe yok ki sizler, (*ileyhi tuhşerûn*) mahşer günü onun huzuruna gideceksiniz. Oraya varmak olacak.” Yoksa bu dünyada ne yaparsan yanında kâr kalır deyip, Epikürist bir felsefe ile, hedonist felsefe ile, zevk ü sefâ ile, çalıp çırpıp... Çalmak çırpmak iki mânâyâ; hem onun bunun malını çalıp çırpmak, hem de sazı sözü dımbırdatmak. Artık ne mânâyâ ise... Böyle ömür geçirenler bilsinler ki, elbette ahirette Allah-u Teâlâ'nın huzuruna çıkacaklar. Bakalım o zaman ne cevap verecekler?..

Bu dünyada bütün kötülerin cezası görülemiyor. Tabii, Cenâb-ı Hak dünyada da cezalandırır, ahirette de cezalandırır ama, bir kısmı belli olmuyor. Ama ahirette, kâfirler için ebedî azab vardır; mü'minler için ebedî nîmet ve cennet ve naîm ve safâ vardır.

Bunları hiç bir zaman hatırdan çıkartmayın!
Bu ayet-i kerimenin sonu böyle işte, bunu ikaz ediyor: “Biliniz ki, hiç şüphe yok ki, sizler Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda toplanacaksınız, haşrolacaksınız!”

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi ârif, uyanık, gerçek müslümanlardan eylesin... Ahirete hazırlanmayı nasîb eylesin... Dünyayı gafletle geçirmemeyi nasîb eylesin... Cennetiyle, cemâliyle cümlemizi müşerref eylesin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu’llâhi ve berekâtühû!..

Prof. Dr. Mahmud Es’ad COŞAN

07. 11. 2000 - ALMANYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ’ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

